

Identifying and prioritizing the political components of cultural policy-making in Iraq

Ziad Mohammad Saeed Hossein Al-Saadoun¹, Enayatollah Aghaei^{*2}, Mohammad Shahab Ahmad Al-Delfi³, Mohsen Shariati Kamalabadi⁴

1- Department of Public Administration, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

2*- Department of Management, Nar.C., Islamic Azad University, Naraq, Iran.

3- Department of Management, Kot Branch, Wasit University, Kot, Iraq.

4- Department of Culture and Communication, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

Abstract

This research was conducted with the aim of identifying and prioritizing the political components of cultural policy-making in Iraq. The present research is an applied research in terms of its purpose, which was conducted in a mixed method using a sequential exploratory design approach in two stages. In the qualitative stage, 125 conceptual codes were identified using the snowball sampling method and 10 semi-structured interviews with managers of Iraqi government organizations, and the themes were categorized into 95 basic themes, 15 organizing themes, and 6 comprehensive themes (dimensions) using the theme analysis method with the opinion of the researcher and 4 PhDs in management. In the quantitative part, the statistical population of the research included all managers of Iraqi government organizations. The instrument of the present research was an interview and for the quantitative part, a questionnaire with a Likert scale. Max Quda software and Friedman test using SPSS26 were used to analyze the data. Based on the findings, the government and political structure factors were evaluated at the highest level and the security and stability index at the lowest level. Also, the results of the cultural and social diversity factors have been evaluated at the highest level and the education and awareness index at the lowest level. Also, the results of the external influence and international effects factors have been evaluated at the highest level and the external influence and political parties index at the lowest level. The results of the corruption, resources and infrastructure factors have been evaluated at the highest level and the administrative corruption and implementation problems index at the lowest level. The results of the policy, planning and development factors have been evaluated at the highest level and the cultural research and development index at the lowest level. The results of the technology and innovation factors have been evaluated at the highest level and the elite and scientific community influence index at the lowest level.

Keywords: Cultural policy, political components, Iraq

Citation:

Al-Saadoun, Z. M. S. H. , Aghaei, E. , Al-Delfi, M. S. A. and Shariati Kamalabadi, M. (2025). Identifying and prioritizing the political components of cultural policy-making in Iraq. *Journal of Intelligent Marketing Management*, 6(2), 326-347.

شناسایی و اولویت بندی مولفه های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق

زیاد محمد سعیدحسین السعدون^۱، عنایت اله آقایی^{۲*}، محمد شهاب احمد الدلفی^۳، محسن شریعتی کمال آبادی^۴

۱- گروه مدیریت دولتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۲- گروه مدیریت، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران.

۳- گروه مدیریت، واحد کوت، دانشگاه واسط، کوت، عراق.

۴- گروه فرهنگ و ارتباطات، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

چکیده

این پژوهش باهدف، شناسایی و اولویت بندی مولفه های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق انجام شده است. پژوهش حاضر از حیث هدف آن یک پژوهش کاربردی است که به روش ترکیبی با استفاده از رویکرد طرح اکتشافی متوالی در دو مرحله انجام شد. در مرحله کیفی از روش نمونه گیری گلوله برفی و استفاده از ۱۰ مصاحبه نیمه ساختاریافته با مدیران سازمانهای دولتی عراق، تعداد ۱۲۵ کد مفهومی شناسایی شد و با روش تحلیل مضمون با نظر پژوهشگر و ۴ نفر دکتری مدیریت مضامین به ۹۵ مضمون پایه، ۱۵ مضمون سازمان دهنده و ۶ مضمون فراگیر (ابعاد) دسته بندی گردید. در بخش کمی جامعه آماری پژوهش شامل کلیه مدیران سازمانهای دولتی عراق بود ابزار پژوهش حاضر مصاحبه و برای بخش کمی پرسشنامه با طیف لیکرت بوده است. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار مکس کیودا و آزمون فریدمن با استفاده از spss26 استفاده گردید. بر اساس یافته ها بعد عوامل ساختار حکومتی و سیاسی در بالاترین سطح و شاخص امنیت و ثبات در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. همچنین نتایج بعد عوامل تنوع فرهنگی و اجتماعی در بالاترین سطح و شاخص آموزش و آگاهی بخشی در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. همچنین نتایج بعد عوامل نفوذ خارجی و تأثیرات بین المللی در بالاترین سطح و شاخص نفوذ خارجی و احزاب سیاسی در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. نتایج بعد عوامل سیاست گذاری، برنامه ریزی و توسعه در بالاترین سطح و شاخص تحقیقات و توسعه فرهنگی در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. نتایج بعد عوامل فناوری و نوآوری در بالاترین سطح و شاخص تأثیر نخبگان و جامعه علمی در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند.

کلیدواژه ها: خط مشی گذاری فرهنگی، مولفه های سیاسی، کشور عراق

استناد:

السعدون، زیاد محمد سعیدحسین و آقایی، عنایت اله و الدلفی، محمد شهاب احمد و شریعتی کمال آبادی، محسن. (۱۴۰۴). شناسایی و اولویت بندی مولفه های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق. مدیریت بازاریابی هوشمند، ۶(۲)، ۳۴۷-۳۲۶.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۰

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۱۰

<https://doi.org/JABM.3.2.15564.35125656565197>

نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند، ۱۴۰۴، دوره ۶، شماره ۲، پیاپی ۲۸

ناشر: نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

مقدمه

در کشور عراق و پس از سقوط دیکتاتوری بعث و تغییر آن به نظام دموکراسی-جمهوری، فعالیت سیاسی و حزبی پس از اشغال آمریکا و بر اساس فرمان ۹۲ مقامات اشغال‌گر و سپس در سال ۲۰۰۴ طبق ماده ۹۷ توسط مرجع موقت ائتلاف امریکا، سازماندهی شد. این قانون از نقص‌های عمده‌ای برخوردار بود، زیرا به منظور تنظیم احزاب و مقررات داخلی آنها تهیه نشده، بلکه برای تنظیم فرآیندهای مشارکت نیروهای سیاسی در انتخابات پارلمانی و محلی طراحی شده و بر این اساس، قانون به فعالیت دموکراتیک، چرخش مناصب درون احزاب و روند تنظیم وابستگی به طور دقیق اشاره نکرده بود. بقا و پایداری احزاب سیاسی در عرصه قدرت و تصمیم‌گیری سیاسی، به شکل مستمر نیازمند باز تعریف ورودی‌های، فرایندها و خروجی‌ها خود هستند، بدون ارزیابی عملکرد، و نگاه به نیازهای جامعه و اولویت‌های آن مقطع زمانی، به پایان‌زنگی سیاسی می‌رسند (دنت، ۲۰۲۰).

احزاب سیاسی یکی از شاخص‌ترین سازمان‌های مردم‌نهاد مرتبط با ساختار حاکمیت به حساب می‌آید، ریشه احزاب سیاسی به اصول اجتماعی سیاسی و اساسی ساخت جامعه و دولت برمیگردد. در کشورهای که ساختار دموکراسی دارند، احزاب سیاسی می‌تواند رکن از ارکان اساسی آن جامعه در ساختارهای قدرت و تصمیم‌گیری به حساب می‌آید، چرا که در آن گونه نظام‌های فلسفه وجودی آن مبتنی بر مشارکت مردم در عرصه تصمیم‌گیری و انتخاب نمایندگان که نقش موثر در اتخاذ سیاست‌های خرد و کلان دارد. حزب سیاسی زمانی به آن می‌توان گفت که از ریشه و بافت اجتماعی آن جامعه ایجاد شده، به این معنی، افراد درون حزبی می‌بایستی نماینده مردم در آن سازمان سیاسی شود و به عنوان نماینده دیدگاه گروه‌های هدف جامعه شوند، طبیعی است این به تنهایی کافی نیست، چرا که بدون وجود ساختار نظامند، مشارکت مردمی، گفتگو در اولویت‌گذاری موضوعات جامعه جهت پیگیری آن در خط مشی‌های خرد و کلان، نمی‌تواند انتظاری داشته باشد که این حزب سیاسی موفق شده است (سترز و همکاران، ۲۰۲۱).

شناسایی خط‌مشی‌گذاری فرهنگی در کشورهای با ساختار سیاسی پیچیده و متنوع مانند عراق، یکی از چالش‌های اساسی در راستای توسعه فرهنگی و اجتماعی است. عراق با توجه به تاریخ و وضعیت سیاسی خاص خود، از ترکیب اقوام، مذاهب و گروه‌های مختلف اجتماعی برخوردار است که هر کدام نیازها و اولویت‌های متفاوتی در زمینه فرهنگ دارند. در چنین شرایطی، شناسایی مولفه‌های خط‌مشی‌گذاری فرهنگی که بتواند به‌طور مؤثر به این تنوع فرهنگی پاسخ دهد و همزمان از پایداری اجتماعی و هویت ملی کشور حمایت کند، اهمیت ویژه‌ای دارد. این الگو باید به گونه‌ای طراحی شود که با در نظر گرفتن مشکلات و چالش‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی، در عین حفظ تنوع فرهنگی، فرصت‌هایی برای رشد و ارتقای فرهنگ عمومی در سطح ملی ایجاد نماید. برای تدوین چنین الگویی، باید توجه ویژه‌ای به مولفه‌های سیاسی کشور عراق، نظیر ایدئولوژی حاکم، نقش گروه‌های ذی‌نفوذ، تنش‌های قومی و مذهبی، و فشارهای بین‌المللی داشت. علاوه بر این، تعامل میان نهادهای دولتی و غیردولتی و همچنین مشارکت فعال گروه‌های اجتماعی در فرآیند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، می‌تواند به عنوان یکی از ارکان اصلی این الگو در نظر گرفته شود. در نهایت، این الگو باید به نحوی باشد که ضمن ترویج ارزش‌های فرهنگی و هنری، امکان همزیستی مسالمت‌آمیز و تقویت هویت فرهنگی عراق را در عرصه‌های مختلف داخلی و بین‌المللی فراهم آورد.

تدوین سیاست و خط‌مشی‌گذاری از اقدامات مهم در نظام‌سازی اجتماعی است. سیاست‌گذاران با تدوین افق و چشم‌انداز آینده، مسیر پیش‌رو را مشخص می‌نمایند و تمرکز اصلی خط‌مشی‌گذار، بررسی تعامل دولت با جامعه است که در مراحل شناخت و فهم مسأله، طراحی و شکل‌گیری، اجرا، ارزیابی، اصلاح و تغییر خط‌مشی صورت می‌گیرد. می‌توان اذعان داشت که سیاست‌گذاری و

تدوین خط مشی از مجموعه حرکات اراده جمعی ملت ها و دولت ها برای نظام سازی و نظام پردازی جامعه است. خط و مشی سیاسی- فرهنگی نیز همانند مفاهیم سیاست و فرهنگ دارای تعاریف متعددی است و شامل همه اقدام‌هایی است که از سوی دولت، نهادهای خصوصی و اتحادیه های اجتماعی برای سمت دهی توسعه، نمادین برآوردن نیازهای فرهنگی در مردم و دستیابی به توافقی درباره شکلی از نظم یا دگرگونی اجتماعی انجام می‌شود. به عبارت ساده تر، سیاست فرهنگی شامل اصول مکتوب و غیر مکتوبی است که از سوی برنامه ریزان برای ایجاد تغییر در وضع موجود و دستیابی به اهداف مطلوب در حوزه های مختلف فرهنگی تدوین و به اجرا در می‌آید. خط و مشی سیاسی- فرهنگی را میتوان اصول راهنمای کارگزاران فرهنگی و مجموعه علائم و نشانه هایی دانست که مسیر حرکت را نشان میدهد به عبارت دیگر نوعی دستورالعمل فرهنگی است که روشن گر حرکت است؛ بنابراین سیاست فرهنگی معاهده ای است که سلسله ای از اولویت‌ها و اصول و فروع یک حرکت فرهنگی را رسمیت میدهد و هم فکری و هم جهتی را با همکاری و هماهنگی توأم می‌کند این سیاست میثاقی ملهم از آرمان‌ها و اعتقادات ناظر بر تجربه ها و واقعیات محدود به ظرفیت‌ها و امکانات توجه به آینده و اهداف بعید و قریب است که به هر حال در ظل و ذیل قانون اساسی قرار گرفته است. با توجه به اینکه مشابه پژوهش حاضر در پژوهش های داخلی و خارجی انجام نشده است و این پژوهش در کشور عراق نیز مورد بررسی قرار نگرفته است؛ از اینرو هدف این پژوهش شناسایی و اولویت بندی مولفه های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

خط‌مشی گذاری ارتباط نزدیکی با علوم سیاسی دارد. علوم سیاسی، یکی از شاخه‌های علمی است که در ارتباط با اهداف دولتمردان و صاحب منصبان عمومی و چگونگی تصمیم گیری راجع به قانونی کردن و اجرای آن اهداف بحث می‌کند. یکی از نقاط مهم و قابل توجه در خط‌مشی گذاری، چگونگی تشخیص و دریافت مسائل عمومی و ورود آن‌ها به تقویم خط‌مشی گذاری و تبدیل شدن به خط و مشی‌ها است. علوم سیاسی نیز می‌کوشد با بهره گیری از روش‌های مناسب و براساس اصول علمی و شیوه‌ای نظم یافته و براساس واقعیت‌های عینی جامعه، خط و مشی‌ها و تصمیمات خود را اتخاذ و اجرا کند. بنابراین علوم سیاسی و خط‌مشی گذاری عمومی در همین نقاط بهم پیوند می‌خورند و این پیوند با تغییر نقش دولت، اهمیت بیشتری یافته است. برخی علوم سیاسی را از دو منظر قابل بررسی می‌دانند: خط‌مشی گذاری بعنوان دولت در عمل (شاخه‌ای از علوم سیاسی که درین دیدگاه سیاست‌گذاری بعنوان علم عمل عمومی شناخته می‌شود و بعنوان ابزاری جهت نظارت بر تصمیم گیرندگان مطرح می‌گردد و از اینرو، این مفهوم بیشتر در ارتباط با مفهوم حکومت است)، خط‌مشی گذاری بعنوان سیاست (فعالیت عمومی، کلی و در ارتباط با مفهوم دولت) (ترین و همکاران، ۲۰۱۹).

از طرفی، گروه ذی نفعان طیفی وسیع و فراگیری هستند که بر اجرای خط مشی ها اثر می‌گذارند این گروه بازیگران خط مشی، اعم از بازیگرانی که به صورت رسمی و تعریف شده حضور دارند و یا بازیگران پنهان و در سایه که در جریان اجرای خط مشی اثر می‌گذارند را دربرمی گیرد. مجریان خط مشی و گروه‌های هدف خط مشی که همواره مطالبه گری کرده و به دنبال برونداد خط مشی هستند و به طور طبیعی هر چقدر گروه های نینفع در یک خط مشی گسترده باشد به همان میزان کنشگران و تحلیل کنش‌های آنان پیچیده خواهد بود. این امر به ویژه در حوزه فرهنگ که دامنه وسیعی دارد، اجرای خط مشی های فرهنگی را پیچیده و عمیق و مشکل مینماید و این توجه باید در فرایند خط مشی گذاری به ویژه در مرحله اجرا با شناخت و دقت بیشتری اعمال شود برای اینکه درک بایسته ای از خط مشی های فرهنگی صورت گیرد شایسته است ولو به صورت اجمالی به موضوع خط مشی های فرهنگی پرداخته شود (سبیر، ۲۰۲۲).

مؤلفه دیگر مهم سیاسی عراق، تنوع قومیتی و مذهبی این کشور است. عراق متشکل از گروه‌های مختلفی همچون عرب‌های شیعه و سنی، کردها، ترکمن‌ها و اقلیت‌های دینی مانند مسیحیان و یزیدی‌ها است. این تنوع باعث پیچیدگی‌های سیاسی و اجتماعی بسیاری در عراق شده است. هر کدام از این گروه‌ها نمایندگان و احزاب خاص خود را دارند که برای حفظ منافع قومیتی و مذهبی‌شان در سیاست ملی عراق تلاش می‌کنند. به همین دلیل، سیاست عراق اغلب با ائتلاف‌های متنوع و مذاکرات پیچیده بین گروه‌های مختلف همراه است. علاوه بر این، تأثیرات خارجی و روابط با کشورهای همسایه نیز به عنوان یک مؤلفه سیاسی مهم، بر سیاست داخلی و خارجی عراق تأثیرگذار هستند (استورک، ۲۰۲۱).

پیامدهای خط‌مشی‌گذاری فرهنگی می‌تواند تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر جامعه، هویت فرهنگی، و سیاست‌های داخلی و خارجی کشورها بگذارد. این پیامدها بسته به رویکرد دولت‌ها، شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هر کشور متفاوت خواهد بود. در اینجا به برخی از پیامدهای عمده خط‌مشی‌گذاری فرهنگی بر اساس سیاست‌های کشورها پرداخته می‌شود:

حفظ هویت فرهنگی و ملی: یکی از پیامدهای اصلی خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، حفظ و تقویت هویت فرهنگی ملی است. دولت‌ها با اتخاذ سیاست‌های فرهنگی می‌توانند سنت‌ها، آداب و رسوم و زبان‌های محلی خود را در برابر تأثیرات فرهنگ‌های بیگانه محافظت کنند. در کشورهایی که دارای تاریخ و فرهنگ غنی هستند، خط‌مشی‌گذاری فرهنگی می‌تواند به تقویت هویت ملی و انسجام اجتماعی کمک کند. سیاست‌های فرهنگی مانند حمایت از زبان‌های بومی، تقویت میراث فرهنگی و هنرهای محلی باعث می‌شود که فرهنگ‌های بومی در کنار گسترش فرهنگ‌های جهانی حفظ و توسعه یابند (گرچی پور، ۱۳۹۸).

آگاهی و مشارکت عمومی: خط‌مشی‌گذاری فرهنگی می‌تواند منجر به آگاهی و مشارکت عمومی بیشتر در زمینه مسائل فرهنگی و اجتماعی شود. سیاست‌های فرهنگی، با ارتقای سطح آموزش و آگاهی عمومی درباره ارزش‌های فرهنگی، تاریخ، هنر و ادب کشور، می‌تواند به تقویت هویت جمعی و روحیه همبستگی در جامعه کمک کنند. مشارکت شهروندان در برنامه‌های فرهنگی و هنری نیز موجب تقویت روابط اجتماعی و افزایش حس مسئولیت‌پذیری در قبال فرهنگ عمومی خواهد شد (صادقی، ۱۴۰۱).

توسعه صنعت فرهنگی و اقتصاد خلاق: یکی دیگر از پیامدهای خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، تقویت صنعت فرهنگ و هنر و توسعه اقتصاد خلاق است. دولت‌ها با سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مختلف فرهنگی مانند سینما، موسیقی، تئاتر، کتاب، و صنایع دستی می‌توانند به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی در این بخش‌ها کمک کنند. بسیاری از کشورها در دهه‌های اخیر با حمایت از صنایع فرهنگی به‌ویژه در قالب گردشگری فرهنگی، تولیدات هنری و نمایشگاه‌های بین‌المللی، به یک منبع درآمد پایدار تبدیل شده‌اند که نه تنها به اقتصاد کشور کمک می‌کند، بلکه در سطح جهانی شهرت و تأثیرگذاری ایجاد می‌کند (مهری و صمدزاده، ۱۴۰۰).

اثر بر سیاست‌های داخلی و روابط اجتماعی: خط‌مشی‌گذاری فرهنگی می‌تواند به شکل‌گیری سیاست‌های داخلی و روابط اجتماعی جدیدی منجر شود. در برخی کشورها، سیاست‌های فرهنگی می‌تواند به تغییر در نگرش‌های اجتماعی منجر شوند؛ به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند حقوق زنان، برابری اجتماعی، یا پذیرش تنوع فرهنگی و نژادی. در کشورهای با جوامع متنوع از نظر قومیتی و دینی، خط‌مشی‌گذاری فرهنگی می‌تواند به کاهش تنش‌ها و بهبود همزیستی مسالمت‌آمیز میان گروه‌های مختلف کمک کند (رنجبر و همکاران، ۱۴۰۰).

تأثیر بر سیاست خارجی و روابط بین‌المللی: سیاست‌های فرهنگی، به‌ویژه در کشورهای بزرگ و تأثیرگذار، می‌تواند تأثیرات مهمی بر سیاست خارجی و روابط بین‌المللی داشته باشد. دیپلماسی فرهنگی یکی از ابزارهای مهم در روابط بین‌الملل است که از طریق آن کشورها می‌توانند فرهنگ خود را در سطح جهانی معرفی کنند. از این طریق، دولت‌ها می‌توانند نفوذ فرهنگی و سیاست‌های خود را در

سطح جهانی گسترش دهند. برای مثال، برگزاری جشنواره‌های بین‌المللی، تبادل هنرمندان، و حمایت از پروژه‌های فرهنگی مشترک می‌تواند روابط بین‌المللی را تقویت کند و به جذب سرمایه‌گذاری‌های فرهنگی و اقتصادی کمک کند (خاندو و همکاران، ۲۰۲۱).

تعامل با فرهنگ‌های جهانی: یکی از پیامدهای دیگر خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، تعامل با فرهنگ‌های جهانی و در نتیجه گسترش جهانی‌سازی فرهنگی است. در دنیای امروز که با سرعت بالای انتقال اطلاعات و رسانه‌ها روبه‌رو هستیم، بسیاری از کشورها سعی می‌کنند در سیاست‌های فرهنگی خود همزمان با تقویت فرهنگ ملی، تعامل مثبت و بهره‌مندی از فرهنگ‌های دیگر را نیز تشویق کنند. این نوع رویکرد می‌تواند به ایجاد فضای میان‌فرهنگی منجر شود که در آن، تفاهم و تعامل میان فرهنگ‌های مختلف امکان‌پذیر می‌شود. از طرف دیگر، کشورهای مختلف به‌ویژه در دنیای مدرن، با چالش‌هایی چون هجوم فرهنگ‌های بیگانه مواجه‌اند و باید در این راستا سیاست‌هایی را اتخاذ کنند که باعث تقویت فرهنگ ملی و مقابله با تأثیرات منفی جهانی‌سازی فرهنگی شود (گرچی پور، ۱۳۹۸).

محدودیت‌ها و چالش‌ها: البته خط‌مشی‌گذاری فرهنگی نیز می‌تواند پیامدهای منفی داشته باشد. برخی از سیاست‌ها ممکن است موجب محدود شدن آزادی‌های فرهنگی و هنری شوند یا بر شکاف‌های اجتماعی بیافزایند. برای مثال، در برخی کشورها، کنترل‌های شدید بر تولیدات فرهنگی و هنری یا سانسور آثار هنری ممکن است به تضعیف خلاقیت و تنوع فرهنگی منجر شود. همچنین، برخی سیاست‌های فرهنگی ممکن است به تقویت نژادپرستی، تبعیض دینی، یا قومیتی منجر شوند. بنابراین، دولت‌ها باید دقت کنند که در سیاست‌های فرهنگی خود تعادل را حفظ کنند تا از یک سو فرهنگ ملی تقویت شود و از سوی دیگر، به حقوق فرهنگی و آزادی‌های فردی احترام گذاشته شود (دانایی فرد، ۱۳۹۸).

پیشینه تجربی پژوهش

حمید (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «ساختار سیاسی و اداره نظام سیاسی در عراق (پس از داعش)» بیان کردند: هدف از این تحقیق تحلیل ساختار و اداره نظام سیاسی در عراق (پس از داعش) بود. پس از سال ۲۰۰۳، نظام سیاسی عراق از مشکل اساسی شکست خود در دستیابی به شمول سیاسی و اجتماعی که مشخصه نظام‌های دموکراتیک است، برای تضمین ایجاد "دولت برای همه" و در عین حال احترام به تفاوت‌ها، رنج برد. نمایندگی سیاسی از نظام مولفه‌های قومی فرقه‌ای تحت عنوان دموکراسی توافقی به سمت نمایندگی رهبران و تحقق منافع آنها و احزابشان به قیمت گروه‌هایی که مدعی نمایندگی آنها هستند حرکت کرده است که این امر پیچیده است. مشکل. به این معنا، نظام سیاسی جدید از یک سو نمی‌توانست معرف کثرت‌گرایی اجتماعی باشد و از سوی دیگر نمی‌توانست خواسته‌های همان مولفه‌ها را برآورده کند. از نظر روش شناختی، تحقیقی سیاسی در چارچوب تحلیل نظام سیاسی است. نتیجه‌گیری شد که جستجو برای تعادل‌های جدید یک موضوع معلق است. در حالی که این توازن‌ها و ترتیبات نوظهور هنوز شکننده و نابالغ هستند، اما نقطه ورود آشکاری برای تغییر شکل ساختار سیاسی رژیم در یک شکل یا شکل دیگر است.

صادقی (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «بررسی تأثیر فرهنگ بر خط‌مشی‌گذاری عمومی در ایران» بیان کرد: تصمیم‌گیری در سطح کلان برای حل مسائل و مشکلات کلان توسط دولت‌ها برای رسیدن به مصالح و منافع عامه مردم را خط‌مشی‌گذاری می‌گویند که فرآیند آن به طور کلی بعد از احساس مشکل و ادراک مشکل شامل تدوین خط‌مشی، اجرای خط‌مشی و ارزیابی خط‌مشی می‌شود. باید توجه داشت که علم خط‌مشی‌گذاری عمر چندانی نداشته، اما به دلیل تأثیرات عمیق آن در برطرف کردن مشکلات و مسائل عامه جامعه در زمینه‌های مختلف از جمله خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، خط‌مشی‌گذاری فضای مجازی و خط‌مشی‌گذاری اقتصادی و غیره، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده و مورد توجه و اقبال ویژه‌ای قرار گرفته است. یکی از حوزه‌های خط‌مشی‌گذاری، فرهنگ است.

سیاه منصوری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «الگوی طراحی خط مشی های فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران» بیان کردند: با گذشت چهار دهه از انقلاب و با وجود شعارها، آرمان ها و مطالبات گسترده ی فرهنگی و نیز با وجود اهمیت بسیار یادز فرهنگ ، آن چه که امروزه به چشم می خورد، وجود معضلات جدی در نظام فرهنگی و خط مشی گذاری فرهنگی کشور است که منجر به کم رنگ شدن ارزش های اخلاقی در طح جامعه شده و فرهنگ عمومی جامعه نیز خود گواه این مطلب است. در پژوهش حاضر، به شناسایی عناصر طراحی خط مشی های فرهنگی در کشور و ارایه ی یک الگو در این راستا پرداخته شده است. برای این منظور و با استفاده از روش تحلیل مضمونی ، پس از انجام ۱۱ مصاحبه ی کیفی نیمه ساخت یافته صاحب نظران حوزه ی فرهنگ و خط مشی گذاری فرهنگی و همچنین مطالعه ی اسنادی مقاله های پژوهشی مرتبط ، تعداد ۵۷۱ کد به دست آمده که پس کد گذاری توصیفی ، کد گذاری تفسیری و یکپارچه سازی ، در قالب ۵۸ مضمون توصیفی ، ۱۵ مضمون تفسیری و ۳ مضمون فراگیر، طبقه بندی شده اند. الگوی به دست آمده از پژوهش ، طراحی خط مشی های فرهنگی را در قالب سه عنصر اصلی زمینه ، طراحان و طرح ارایه کرده است. زمینه به عواملی اشاره دارند که محدودیت هایی را بر فرایند خط مشی گذاری فرهنگی اعمال می کنند؛ طراحان، همان بازیگران تدوین خط مشی های فرهنگی هستند؛ و طرح، ساختار شبکه ای جریان خط مشی گذاری فرهنگی است که عناصر خط مشی های فرهنگی را در کنار هم و در تعامل با هم نشان می دهد.

انصاری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی عوامل موثر بر تدوین راهبردهای تحول فرهنگی در خط مشی گذاری دانشگاه و راهکارهای اجرایی سازی آن (مورد مطالعه دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران)» بیان کردند: دانشگاه به عنوان مهمترین مرکز تربیت و آموزش نیروی انسانی و پژوهش های بنیادین و کاربردی، نماد پیشرفت و تعالی یک ملت در جهان پرشتاب کنونی است و همچنین در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، تحول علمی و تعالی معنوی در نهاد علم ضروری می باشد. از این رو، هدف اصلی این مقاله بررسی نظرات و تحقیقات انجام شده در حوزه تخصصی به منظور شناسایی عوامل موثر بر احصای راهبردهای تحول فرهنگی در خط مشی گذاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران و راهکارهای اجرایی سازی آن است. به این منظور از روش تحقیق کیفی "نظریه داده بنیاد اشتراس و کوربین" و مدل حاصله از آن برای فرآیند اجرایی سازی راهبردها استفاده شد و هشت برنامه راهبردی اصلی تدوین و متناسب با آنها راهکارهایی در جهت اجرایی سازی آنها ارائه گردیده است و با در نظر گرفتن هدف تحقیق و نظر خبرگان شامل ۱۰۰ نفر از اساتید و کارکنان دارای سمت اجرایی در دانشگاه آزاد اسلامی، بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. راهبردهای ارائه شده شامل تمرکز بر تکامل شخصیتی، حفظ استقلال، هویت فرهنگی و تعالی روحی و معنوی افراد نظام آموزش عالی ایران، توجه به خلاقیت، نوآوری فرهنگی، پذیرش تنوع فرهنگی و استراتژی فرهنگ پذیری، استقرار نظام حرفه ای، ایجاد سیستم یکپارچه خط مشی گذاری و توسعه انسجام و توازن فرهنگی هستند که به پیامدهای مثبت تحول فرهنگی در دانشگاه آزاد اسلامی منجر می شوند.

صافی و بشیر (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «الگوی مساله شناسی برای خط مشی گذاری فرهنگی اجتماعی در سازمان های فرهنگی شهری (مطالعه تطبیقی سازمان های فرهنگی شهرداری های تهران، اصفهان و مشهد)» بیان کردند: یکی از چالش های پیش رو در عرصه خط مشی گذاری فرهنگی ایران معاصر این است که یک موضوع و یا رخداد فرهنگی بیش از آنکه از دریچه یک الگوی دقیق رد شود و به مساله ی فرهنگی تبدیل شود، از دالان عقاید، باورها، برداشت ها و علایق شخصی فرد خط مشی-گذار می گذرد و شکل مساله فرهنگی به خود می گیرد. برای اینکه بتوانیم در فضای فرهنگی کشور، مساله شناسی کنیم، ضروریست که دریابیم در گفتمان

رسمی کشور چه مفاهیم و چه زبانی وجود دارد که سیاست های فرهنگی جامعه را می سازد. همچنین، فهم و شناخت روندها و روش های مختلف مساله شناسی برای رسیدن به خط مشی ها و برنامه های منسجم و واحد امری ضروریست. در این تحقیق با رویکرد کیفی و با استفاده از استراتژی مطالعه موردی چند گانه، سه سازمان فرهنگی شهری بزرگ کشور مورد مطالعه قرار گرفته است تا الگوی های مساله شناسی آنها استخراج و مورد مقایسه قرار گیرد. بر مبنای یافته های این تحقیق، خط مشی شناسایی شده برای مساله شناسی فرهنگی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، اصفهان و مشهد به ترتیب: خط-مشی «بالادست محوری و تلفیقی» با اولویت های «فرهنگ دینی-تدافعی» و حاکمیت الگوی روال نامه ای و «همه موضوعی»، خط-مشی «نخبه محوری و تلفیقی» با اولویت های «فرهنگ شهروندی» و حاکمیت الگوی مفهومی مدیریتی «چندموضوعی» و خط-مشی «مردم محوری و تلفیقی» با اولویت های «فرهنگ مردمی - انقلابی» و حاکمیت الگوی پیوست اجتماعی «چندموضوعی» است.

گرجی پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «الگوی ارزشیابی فرایند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی با رویکرد مطالعه کیفی اسناد فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» بیان کردند: ارزشیابی فرایند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران که بر مبنای هویت فرهنگی شناخته می‌شود، به الگوی بومی مبتنی بر فرهنگ دینی جامعه ایرانی نیاز دارد؛ زیرا انتقال الگوهای غیر بومی ارزشیابی خط‌مشی‌های فرهنگی، نمی‌تواند در این عرصه راهگشا باشد. این پژوهش به دنبال آن است که شاخص‌های مطلوبیت را برای ارزشیابی بومی در هر مرحله از فرایند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران شناسایی و تدوین کند. روش اجرای پژوهش، بررسی کیفی سه سند «نقشه مهندسی فرهنگی کشور»، فصل مرتبط با فرهنگ سند «چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴» و سند «اسلامی شدن دانشگاه‌های کشور»، با بهره‌مندی از روش تحلیل مضمون، به عنوان فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است. شاخص‌های مطلوب در فرایند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی در قالب پنج دسته عبارت‌اند از: ۱. مرحله شناخت و درک مسئله، شامل بصیرت‌افزایی، رشد اجتماعی، هویت‌بخشی و تعمیق اصول و معارف دینی؛ ۲. مرحله تهیه و تدوین راه‌حل‌ها، شامل کارآمدی، نوگرایی، اقتضانگری و عقلانی علمی؛ ۳. مرحله مشروعیت‌دهی، شامل اقبال‌پذیری و حمایت قانونی؛ ۴. مرحله اجرا، شامل تناسب‌سازی زمانی و مکانی، ساختاربندی، بسترسازی نرم و سخت و موفقیت در مشروعیت‌دهی؛ ۵. مرحله ارزیابی، شامل نظارت چندسطحی، نظارت مستمر و نظارت هوشمند. الگوی ارزشیابی در فرایند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، این امکان را در اختیار خط‌مشی‌گذاران، مجریان و ذی‌نفعان قرار می‌دهد که در گام نخست، از بروز آسیب‌های احتمالی در تصمیم‌گیری‌ها و اقدام‌های فرهنگی پیشگیری کنند و در گام بعدی، در صورت دست‌نیافتن به اهداف فرهنگی، با رجوع به الگوی ارائه‌شده، موانع و مشکلات را شناسایی و آنها را حل کنند.

تانگ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان «خط مشی ارتباطات راه دور (مقررات، خط مشی، و سرمایه گذاری در زیرساخت های ارتباطی» بیان کردند: تعداد رو به افزایشی از کشورها سیاست های ارتباطات از راه دور را، در طلب یافتن رویکردهایی که نوآوری و سرمایه گذاری را در خدمات و شبکه های ارتباطی بهتر حمایت کند، مورد بازبینی مجدد قرار داده اند. علاوه بر ابزارهای تنظیمی، رنج وسیعی از سیاست های مالی و صنعتی قدرت و زندگی تازه یافتند. این ابزارها اشکال قانونی و غیرقانونی در اکو سیستم فن آوری اطلاعات و ارتباطات را در روش های پیچیده تحت تاثیر قرار می دهند و بعضی اوقات اثرات غیرذاتی بر عملکرد متراکم دارند. طراحی سیاست ها بوسیله تعادل بین موضوعات سیاسی بلند مدت و کوتاه مدت پیچیده تر است. این مقاله به بررسی اثرات فردی و جمعی مقررات و دیگر ابزارهای سیاست بر محرک های سرمایه گذاری در ارتباطات پیشرفته می پردازد. این مقاله هم چنین نظارت (حکمرانی) را بعنوان

مشکل «میزان سازی» یک سیستم فوق العاده پویا و تطبیقی مفهوم سازی می کند. متغیرها شامل ترکیبی از مقررات و خط مشی ها می باشند اما آنها دلالت های متفاوتی برای پیامدهای این ناحیه دارند، مهم تر تعادل بین عملکرد ثابت و پویا.

لئونگ و هولت (۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان «درک تداوم شکست های سیاست: نقش سیاست، حاکمیت و عدم قطعیت» بیان کردند: پایداری شکستهای سیاست، یک پدیده گسترده است که هنوز توجه کافی در علوم سیاست بدان صورت نگرفته است. چنین پایداری را میتوان در نوع مشابه شکستهای سیاستی دید که در بین تمام دوره های زمانی، بخشهای سیاست و کشورها، با وجود دسترسی فرصتهای بسیار برای یادگیری سیاست و با وجود پیامدهای بسیار زیانبخش چنین شکستهایی برای طول عمر دولت و حرفه های اجرایی، تکرار میشود. تشخیص شرایط، دشوار نیست، برای نمونه، در جاییکه یک شکست سیاست یا رسوایی مرتبط به یک مدیریت اجرایی، توسط رقبای در بردن انتخابات تنها برای متصدیان جدیدی بکار میرود که خود را قربانی در حال سقوط با نوع مشابه شکست سیاست با پیامدهای انتخاباتی چند سال بعد، می یابند. چرا این اتفاق روی میدهد و چرا توان بالقوه برای یادگیری درسهای موفقیت و شکست سیاست، اغلب عملاً محقق نمیشود، اینها سوالات مهمی هستند که چیزهای زیادی را راجع به فرایند سیاست گذاری و پویایی کلی آشکار میکنند. همانطور که در زیر بحث شده است، بسیاری از ادبیات موجود در زمینه شکستهای سیاست، بر مفهوم سازی این موضوع و تفکیک بین انواع مختلف شکستها، تمرکز نموده اند، تا چندی پیش، توجه کمتری به ارزیابی اصولی عواملی صورت گرفته است که به شکستهای بازگشت کننده یا پایدار منجر میشود. بسیاری از مطالعات، برای نمونه، بر ملاحظات تخصصی همانند محدودیتهای منبع یا مسائل در سطح انفرادی - همانند رهبری ضعیف - به عنوان عواملی تاکید نموده اند که در شکست سیاست، دخیل بوده اند. اما چنین عواملی، همیشه ویژه هستند و مسائل اجتماعی، سیاسی و سایر مسائل مداومی را میپوشانند که ممکن است سبب شکستهای مکرر در طول زمان شوند.

ویلکسمن (۲۰۱۸) در پژوهش خود با عنوان «بکارگیری خط و مش سازمانی در تحلیل رفتار سازمان ها» بیان کردند: مفهوم روش های سازمانی درک ما در ارتباط با رفتارهای سازمان ها و سازمانی گسترش داده است، اما از آن جایی که بررسی های تجربی، روش های سازمانی را به عنوان جنبه تحلیلی بکار می گیرند نسبتاً نادر هستند، چگونه می توان چنین تحلیل هایی را انجام داد و مزایایی آن که به طور کامل مشخص نشده است، چه می باشد. ما می خواهیم روشن کنیم که چگونه به کارگیری این رویکردها سهمی در درک رفتار سازمان ها داشته و به اثبات پتانسیل چنین تحلیل هایی نی پردازیم. تجزیه و تحلیل های عملی مربوط به فرایند بهبود تولید در بخش مهندسی نشان می دهد که استفاده از روش های سازمانی مزایایی نسبت به رویکردهای تحلیلی دیگر دارد. این مقاله همچنین مشخص می کند که چگونه می توان جنبه های روش های سازمانی را به طور مفیدی در تجزیه و تحلیل رفتار سازمان ها به کار برد و زمینه ای را برای فعالیت های عملی دیگر ایجاد کرد.

روش شناسی پژوهش

هدف این پژوهش شناسایی و اولویت بندی مولفه های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق است که به روش آمیخته با رویکردی اکتشافی انجام شده است. تحقیق اکتشافی به پژوهشی اطلاق می شود که برای بررسی مسئله ای مورد استفاده قرار می گیرد که به وضوح تعریف نشده یا جنبه های تصادفی دارد. معمولاً این روش را محققان برای درک بهتر مسئله موجود انجام می دهند. برای چنین تحقیقاتی، یک محقق با یک ایده کلی شروع می کند و از این تحقیق به عنوان ابزاری برای شناسایی موضوعاتی بهره می برد که می تواند کانون تحقیقات آینده باشند. یک جنبه مهم در تحقیقات یا پژوهش اکتشافی این است که محقق باید مایل به تغییر جهت نظریه خود بوده

و قبول کند که ممکن است داده‌های حاصل از نمونه، منجر به استنباطی شوند که در جهت عکس نظریه او قرار دارند. منطق زیربنایی یک تحقیق آمیخته اکتشافی آن است که یافته‌های بخش نخست (کیفی) می‌تواند به رشد و گسترش پژوهش کمک کند و راهنمای بخش دوم (کمی) باشد. طرح اکتشافی نیز مانند طرح پژوهش تبیینی دارای رویکرد دومرحله‌ای است. از آنجا که ماهیت بسیاری از پدیده‌ها نامکشوف و بسیار پیچیده است باید با روش‌های اکتشافی به تحقیق پرداخت. در فاز نخست باید با جنبه‌ها و ابعاد نامعلوم پدیده مورد مطالعه را شناسایی کرد. این فاز با روش‌های کیفی و با ابزار مصاحبه انجام می‌شود. در فاز دوم نیز باید رتبه بندی ابعاد شناسایی شده انجام گیرد. این فاز با روش‌های کمی و به کمک پرسشنامه انجام شده است.

جامعه آماری: حدود هر جامعه پژوهش بر پایه تعریفی که از آن ارائه می‌شود، مشخص می‌گردد و تعریف با تلفیق ویژگی‌های مشترکی که عناصر هر جامعه داراست و برای پژوهش مهم و قابل توجه‌اند، بیان می‌شود. جامعه آماری تحقیق در بخش کیفی مدیران سازمان‌های دولتی عراق می‌باشد. روش نمونه‌گیری گلوله برفی است. در مجموع، پس از انجام ۱۰ مصاحبه با خبرگان، داده‌های گردآوری شده به نقطه اشباع رسیده و نیازی به انجام مصاحبه‌های جدید وجود نداشت و شیوه نمونه‌گیری هدفمند بود. لازم به ذکر است که مشارکت کنندگان در این پژوهش ۵۰ نفر خبره بودند. از این میان تعداد ۱۰ نفر دارای تحصیلات دانشگاهی مناسب بودند. معیارها و ورود خبرگان به پژوهش حاضر به شرح زیر بود:

- افراد باید در یکی از سطوح مدیریتی (مدیران ارشد، میانی یا اجرایی) در سازمان‌های دولتی عراق فعالیت کنند.

- حداقل ۵ سال تجربه مدیریتی در سازمان‌های دولتی.

- دسترسی به اطلاعات مرتبط: توانایی ارائه اطلاعات مورد نیاز برای تحقیق.

- فعالیت در حوزه مورد مطالعه: مدیرانی که مستقیماً با موضوع پژوهش (مانند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی یا خط و مشی عمومی) مرتبط هستند.

در بخش کمی نیز جامعه آماری مدیران سازمان‌های دولتی عراق بوده‌اند که پرسشنامه توسط آن‌ها تکمیل خواهد شد. این مدیران حدود ۵۰ نفر هستند که تمامی آن‌ها به عنوان نمونه بخش کمی در نظر گرفته می‌شوند.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

سن	جنسیت	تحصیلات
۳۵	مرد	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی
۳۸	مرد	دکترای خط مشی گذاری عمومی
۳۹	مرد	دکترای علوم سیاسی
۴۱	مرد	کارشناسی ارشد علوم سیاسی
۴۳	مرد	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی
۴۶	مرد	کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی
۴۵	مرد	دکترای خط مشی گذاری عمومی

سن	جنسیت	تحصیلات
۵۰	مرد	دکترای خط مشی گذاری عمومی
۴۰	مرد	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی
۴۲	مرد	کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی

در بخش کیفی این پژوهش از روش مصاحبه برای شناسایی مولفه‌ها و در بخش کمی از پرسشنامه جهت جمع آوری داده‌ها استفاده خواهد شد. با توجه به اینکه ماهیت اکتشافی پژوهش کیفی، اقتضاء می‌کند که پژوهشگر انعطاف‌پذیری لازم برای کاوش موضوعات غیرمنتظره و تازه را در طول پژوهش داشته باشد، اما چارچوب کلی مصاحبه‌ها تا حدودی از قبل مشخص می‌شود. با این وجود، نهایت تلاش باید صورت گیرد که در موارد نیاز، انعطاف‌پذیری لازم برای پیگیری دیدگاه‌های مصاحبه‌شوندگان و جمع آوری اطلاعات مورد نظر آنها وجود داشته باشد. در بخش کمی، برای رتبه‌بندی عوامل شناسایی شده از آزمون فریدمن استفاده خواهد شد. این روش به منظور تحلیل و اولویت‌بندی عوامل بر اساس نظرات جمع آوری شده از جامعه آماری به کار می‌رود و امکان مقایسه میانگین رتبه‌ها را برای تعیین اهمیت نسبی هر عامل فراهم می‌کند. در بخش ابزار تحقیق، از پرسشنامه به‌عنوان ابزار اصلی جمع آوری داده‌ها استفاده می‌شود. پس از گردآوری داده‌ها، برای رتبه‌بندی عوامل شناسایی شده از آزمون فریدمن استفاده شد تا اولویت و اهمیت نسبی هر عامل مشخص شود. بررسی روایی و پایایی ابزار پژوهش: در این پژوهش، پس از تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به روش کدگذاری سه گانه، با توجه به رویکرد نظریه پردازی زمینه بنیان، به منظور اعتباربخشی به مدل و نتایج تحقیق از زاویه بندی (اجماع، مثلث سازی) داده‌ها و کنترل اعضا (کرسول، ۲۰۰۷) و ارزیابی بر اساس معیار مقبولیت استفاده شده است (کوربین و استراوس ۲۰۰۸).

در این پژوهش برای به دست آوردن پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است پرسشنامه‌ها بین تعداد ۵۰ نفر توزیع شد و از این تعداد ۳۵ مورد آن جمع آوری گردید و مقدار محاسبه شده آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۶ به دست آمد لذا می‌توان نتیجه گرفت که قابلیت اعتماد پرسشنامه تحقیق در حد قابل قبولی است. تعیین روایی پرسشنامه‌ها بر اساس تاییدیه ادبیات و نظرات خبرگان می‌باشد که با توجه به نظرات جمع آوری شده روایی پرسشنامه نیز تایید گردید.

روش‌های تحلیل داده‌ها: در دو دهه گذشته علاوه بر پارادایم اثبات گرایی استفاده از پارادایم‌های دیگری مورد توجه قرار گرفته است. به طوری که در حال حاضر برای شناسایی مسائل و مشکلات سیستم‌های اجتماعی-رفتاری به طور اعم، و محیط‌های آموزشی به طور اخص، استفاده از روش‌های مبتنی بر ترکیب پارادایم‌های تحقیق از اهمیت برخوردار شده است. زیرا به رغم ماهیت پیچیده این سیستم‌ها و محیط‌ها، نمی‌توان فقط به استفاده از یک روش (کمی یا کیفی) اکتفا کرد و به شناخت کافی نسبت به موقعیت‌های معین دست یافت. با توجه به این امر، برای پی بردن به مسایل نظام‌های آموزشی و کوشش در جهت حل آنها استفاده ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی ضرورت یافته است. در راستای برآوردن این نیاز استفاده از طرح تحقیق آمیخته اکتشافی رایج شده است.

طرح تحقیق آمیخته اکتشافی از دو مرحله تشکیل شده است. با تحلیل داده‌های گردآوری شده از مصاحبه پژوهشگر می‌تواند مقوله‌های زیربنایی پدیده را شناسایی کند. مقوله‌ها خود می‌توانند به مقوله‌های اصلی و فرعی تقسیم شوند. در گام دوم باید الگوی روابط

علی مقوله‌ها شناسایی شود. پژوهشگر در مرحله دوم به گردآوری داده‌های کمی می‌پردازد. در این مرحله باید ابزار گردآوری داده‌های کمی (پرسشنامه) طراحی شود. سپس به انتخاب نمونه‌ای تصادفی از میان جامعه‌ای پرداخته می‌شود. سپس با گردآوری و تحلیل داده‌ها به اعتبارسنجی مدل می‌پردازد. پس از آن پژوهشگر بر اساس نتایج به دست آمده امکان تعمیم یافته‌ها را فراهم می‌آورد.

در این پژوهش برای بخش کمی از آزمون فریدمن استفاده خواهد شد. آزمون فریدمن یک روش آماری ناپارامتریک است که برای مقایسه میانگین رتبه‌های چند گروه وابسته یا متغیرهای مرتبط به کار می‌رود. این آزمون زمانی استفاده می‌شود که داده‌ها به صورت رتبه‌بندی شده باشند و هدف تعیین اختلاف معنادار بین متغیرها یا عوامل مختلف باشد. کاربرد اصلی آن در شرایطی است که داده‌ها از یک نمونه ثابت جمع‌آوری شده و برای چند متغیر یا عامل مختلف رتبه‌بندی شده‌اند. این آزمون می‌تواند تفاوت میان متغیرها را بررسی کرده و به اولویت‌بندی یا تعیین اهمیت نسبی آن‌ها کمک کند. برای اجرای آزمون فریدمن، ابتدا داده‌ها از طریق ابزارهایی مانند پرسشنامه جمع‌آوری می‌شوند، به طوری که هر پاسخ‌دهنده رتبه‌ای را به عوامل مختلف اختصاص می‌دهد. سپس، با استفاده از رتبه‌های داده‌شده، میانگین رتبه‌ها برای هر عامل محاسبه می‌شود. آزمون فریدمن بررسی می‌کند که آیا این میانگین رتبه‌ها تفاوت معناداری دارند یا خیر. در صورتی که نتیجه آزمون معنادار باشد، نشان‌دهنده اختلاف میان عوامل بوده و می‌توان آن‌ها را بر اساس اولویت مرتب کرد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

استفاده از مصاحبه با خبرگان جهت گردآوری اطلاعات و استخراج مفاهیم اولیه به روش تحلیل مضمون با رویکرد کیفی اولین مرحله جهت احصا داده‌ها بود. از آنجایی که هدف این تحقیق شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق بود از این رو سعی کردیم پس از مصاحبه با متخصصان سازمان‌های دولتی عراق، مفاهیم، جملات و پاراگراف‌های مرتبط با موضوع پژوهش را شناسایی و استخراج نماییم؛ که در نتیجه این مرحله ۶ کد مفهومی از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته مطابق جدول (۲) استخراج گردید.

جدول ۲: نمونه‌ای کدگذاری اولیه پژوهش

کد مفهومی	خلاصه متن مصاحبه
تنش قومی و حزبی بی‌ثباتی سیاسی	فضای سیاسی فعلی عراق که تحت تأثیر تنش‌های قومی، مذهبی و رقابت‌های حزبی است، به شدت بر سیاست‌های فرهنگی تأثیر گذاشته است. این وضعیت باعث شده که اولویت‌های فرهنگی به‌جای برآورده کردن نیازهای جامعه، بیشتر بر اساس منافع احزاب و گروه‌های خاص تنظیم شوند. بی‌ثباتی سیاسی نیز مانع اجرای پروژه‌های فرهنگی بلندمدت شده است
نفوذ احزاب و قدرت‌های خارجی توقف یا اجرای محدود پروژه‌ها	رقابت میان احزاب سیاسی و دخالت قدرت‌های خارجی در فضای سیاسی عراق باعث شده که سیاست‌های فرهنگی به ابزار نفوذ سیاسی تبدیل شوند. این شرایط باعث شده که پروژه‌های فرهنگی اغلب متوقف شوند یا تنها در مناطقی که تحت نفوذ یک حزب خاص هستند، اجرا شوند
نبود ثبات سیاسی تمرکز بر مسائل امنیتی	نبود ثبات سیاسی در عراق تأثیر مخربی بر اجرای سیاست‌های فرهنگی داشته است. بسیاری از پروژه‌های فرهنگی به دلیل تغییرات مکرر در دولت یا نبود توافق میان احزاب سیاسی، به‌طور کامل اجرایی نمی‌شوند. علاوه بر این، تمرکز دولت بر مسائل امنیتی، فرهنگ را در اولویت پایین‌تری قرار داده است

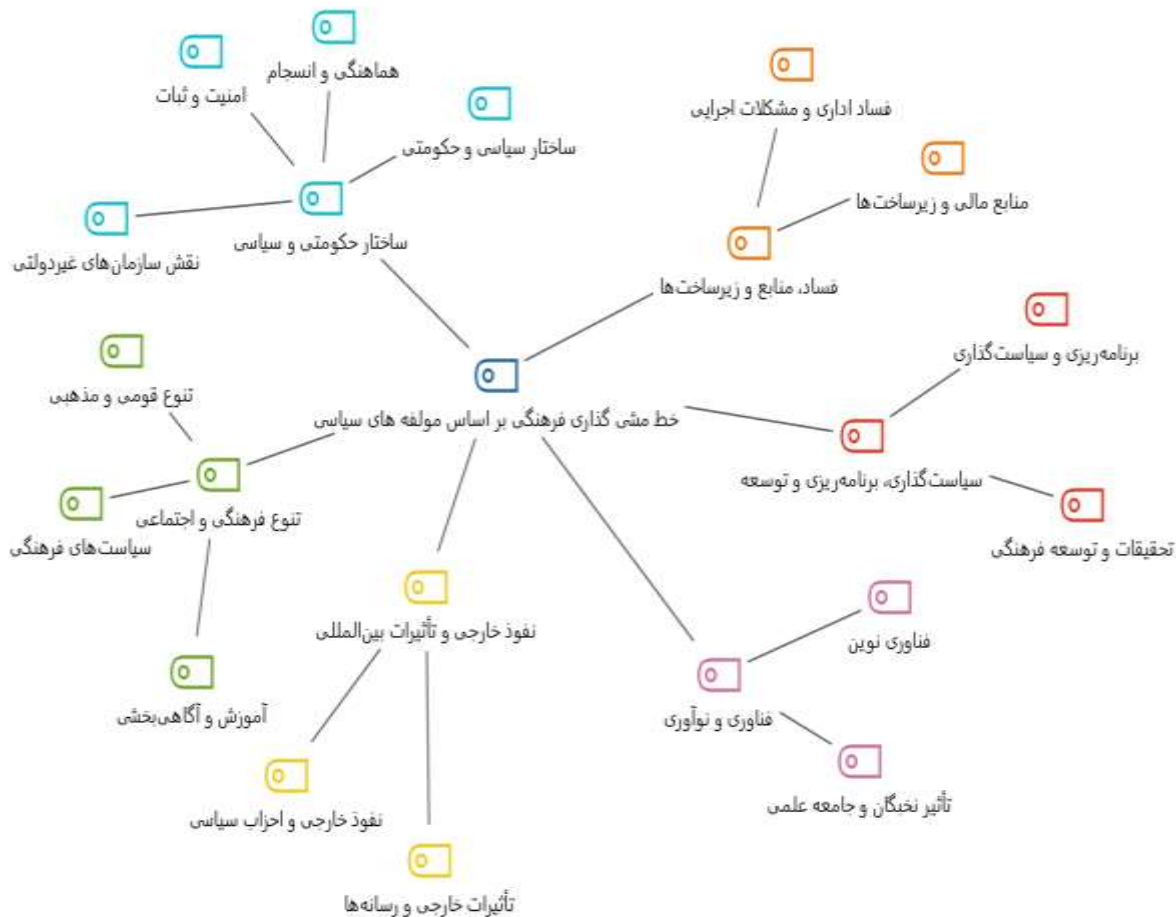
تعارضات قومی و مذهبی منافع جناحی در سیاست گذاری	فضای سیاسی عراق، که اغلب به دلیل تعارضات میان گروه‌های قومی و مذهبی بحرانی است، سیاست‌گذاری فرهنگی را نیز تحت تأثیر قرار داده است. این شرایط باعث شده که بسیاری از سیاست‌ها به جای توجه به نیازهای فرهنگی ملی، به تأمین منافع جناحی و سیاسی محدود شوند
نبود همگرایی احزاب اجرای موقت سیاست‌ها	در شرایط سیاسی فعلی، تصمیم‌گیری در حوزه فرهنگی معمولاً به دلیل نبود همگرایی میان احزاب به تعویق می‌افتد. این تعارضات سیاسی باعث شده که برنامه‌های فرهنگی بیشتر در قالب پروژه‌های موقت و کوتاه‌مدت اجرا شوند و دیدگاه‌های بلندمدت کمتر مورد توجه قرار گیرد
تأثیر مستقیم سیاست بر فرهنگ اختلافات منطقه‌ای در اولویت‌ها	تأثیر مستقیم سیاست بر فرهنگ در عراق به وضوح قابل مشاهده است. بسیاری از پروژه‌های فرهنگی تحت تأثیر فضای سیاسی یا کاملاً لغو می‌شوند یا تنها به مناطقی خاص محدود می‌گردند. اختلافات سیاسی همچنین باعث شده که اولویت‌های فرهنگی مناطق مختلف همخوانی نداشته باشند
بی‌ثباتی و تخصیص نامناسب بودجه منافع سیاسی در سیاست‌های فرهنگی	بی‌ثباتی سیاسی عراق به‌طور مستقیم بر تخصیص بودجه‌های فرهنگی و نظارت بر اجرای پروژه‌ها تأثیر گذاشته است. علاوه بر این، سیاست‌های فرهنگی معمولاً بر اساس منافع سیاسی گروه‌ها تدوین می‌شوند و توجه کافی به نیازهای فرهنگی جامعه نمی‌شود
حاشیه‌رانی نهادهای فرهنگی سیاست‌های فرهنگی به‌عنوان ابزار سیاسی	فضای سیاسی فعلی عراق باعث شده که بسیاری از نهادهای فرهنگی به حاشیه رانده شوند. اختلافات حزبی و قومی اولویت‌بندی سیاست‌های فرهنگی را پیچیده کرده است. همچنین، برخی از سیاست‌های فرهنگی به ابزار قدرت‌نمایی سیاسی تبدیل شده‌اند و اثرگذاری واقعی خود را از دست داده‌اند
تفرقه در سیاست‌گذاری پروژه‌های ناتمام و کم‌اهمیت	تعارضات سیاسی موجود در عراق اغلب باعث ایجاد تفرقه در سیاست‌گذاری فرهنگی می‌شود. این وضعیت نه تنها به انسجام فرهنگی ملی آسیب زده، بلکه باعث شده که بسیاری از پروژه‌های فرهنگی ناتمام بمانند یا اولویت کمتری پیدا کنند
دخالت خارجی و رقابت داخلی فقدان استراتژی فرهنگی ملی	فضای سیاسی پر تنش عراق، با دخالت‌های خارجی و رقابت‌های داخلی، تأثیر عمیقی بر اجرای سیاست‌های فرهنگی دارد. این شرایط باعث شده که منابع مالی و انسانی محدود در اولویت برنامه‌های امنیتی قرار گیرند و حوزه فرهنگ به حاشیه رانده شود. علاوه بر این، فقدان یک استراتژی فرهنگی ملی باعث پراکندگی در اجرای سیاست‌ها شده است
نبود انسجام فرهنگی دخالت‌های خارجی	یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها، نبود انسجام در سیاست‌گذاری فرهنگی به دلیل تنوع قومیتی و مذهبی است. این وضعیت باعث شده که سیاست‌های تدوین شده در مناطق مختلف کشور به صورت متناقض اجرا شوند. همچنین، دخالت‌های خارجی و فشارهای سیاسی از سوی گروه‌های مختلف، تدوین سیاست‌های مستقل فرهنگی را دشوار کرده است
کمبود بودجه و منابع مالی ضعف زیرساخت‌های فرهنگی	چالش اصلی در تدوین و اجرای سیاست‌های فرهنگی، نبود منابع مالی پایدار و بودجه کافی است. علاوه بر این، ضعف زیرساخت‌های فرهنگی، از جمله کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز آموزشی، مانع اجرای مؤثر سیاست‌ها می‌شود. نبود شفافیت و فساد اداری نیز اجرای سیاست‌ها را به تأخیر می‌اندازد

مشکلات اداری و بوروکراسی	مشکلات اداری و بوروکراسی پیچیده در ساختارهای دولتی از دیگر چالش‌هاست. این مسائل اغلب باعث کندی در اجرای سیاست‌ها و ناهماهنگی میان نهادهای دولتی می‌شود. همچنین، تغییرات مکرر در مدیریت دولتی و نبود ثبات در برنامه‌ریزی فرهنگی، تدوین سیاست‌های بلندمدت را دشوار کرده است
تغییرات مدیریتی و نبود ثبات	تأثیرات منفی تعارضات سیاسی و دخالت گروه‌های مختلف در تدوین سیاست‌های فرهنگی یکی از چالش‌های اساسی است. این شرایط باعث شده که اولویت‌های فرهنگی در جهت منافع گروه‌های خاص تغییر کند و نیازهای واقعی جامعه نادیده گرفته شود
تأثیر منافع گروه‌ها بر اولویت‌ها	تأثیر منافع گروه‌ها بر اولویت‌ها
نادیده گرفتن نیازهای جامعه	تغییر کند و نیازهای واقعی جامعه نادیده گرفته شود
نبود برنامه‌ریزی استراتژیک در حوزه فرهنگ، از دیگر چالش‌های جدی در عراق است. بیشتر سیاست‌های فرهنگی به صورت مقطعی و موقت اجرا می‌شوند و هیچ استراتژی جامعی برای تقویت انسجام فرهنگی وجود ندارد. این وضعیت همچنین باعث می‌شود که سیاست‌ها تأثیر پایداری نداشته باشند	نبود برنامه‌ریزی استراتژیک در حوزه فرهنگ، از دیگر چالش‌های جدی در عراق است. بیشتر سیاست‌های فرهنگی به صورت مقطعی و موقت اجرا می‌شوند و هیچ استراتژی جامعی برای تقویت انسجام فرهنگی وجود ندارد. این وضعیت همچنین باعث می‌شود که سیاست‌ها تأثیر پایداری نداشته باشند
چالش‌های امنیتی	چالش‌های امنیتی یکی از مهم‌ترین موانع در اجرای سیاست‌های فرهنگی هستند. مناطق مختلف عراق به دلیل نبود امنیت پایدار نمی‌توانند به‌خوبی پروژه‌های فرهنگی را پیش ببرند. علاوه بر این، تأثیر قدرت‌های خارجی و دخالت‌های منطقه‌ای در سیاست‌گذاری‌های داخلی نیز به این مشکلات افزوده است
دخالت قدرت‌های خارجی	چالش‌های امنیتی یکی از مهم‌ترین موانع در اجرای سیاست‌های فرهنگی هستند. مناطق مختلف عراق به دلیل نبود امنیت پایدار نمی‌توانند به‌خوبی پروژه‌های فرهنگی را پیش ببرند. علاوه بر این، تأثیر قدرت‌های خارجی و دخالت‌های منطقه‌ای در سیاست‌گذاری‌های داخلی نیز به این مشکلات افزوده است
کمبود نیروی متخصص	یکی از چالش‌های عمده، کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه‌های فرهنگی است. بیشتر سیاست‌های فرهنگی به‌صورت سطحی تدوین می‌شوند، زیرا افراد متخصص کافی در این زمینه وجود ندارند. این مسئله همچنین بر کیفیت اجرای سیاست‌ها تأثیر منفی دارد
کیفیت پایین اجرای سیاست‌ها	یکی از چالش‌های عمده، کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه‌های فرهنگی است. بیشتر سیاست‌های فرهنگی به‌صورت سطحی تدوین می‌شوند، زیرا افراد متخصص کافی در این زمینه وجود ندارند. این مسئله همچنین بر کیفیت اجرای سیاست‌ها تأثیر منفی دارد
فساد اداری	فساد اداری یکی از عوامل کلیدی است که اجرای سیاست‌های فرهنگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بسیاری از بودجه‌ها به درستی تخصیص داده نمی‌شوند یا در مسیر اجرای پروژه‌ها به هدر می‌روند. این مسئله باعث شده که مردم اعتماد خود را به سیاست‌های فرهنگی از دست بدهند
هدررفت منابع	فساد اداری یکی از عوامل کلیدی است که اجرای سیاست‌های فرهنگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بسیاری از بودجه‌ها به درستی تخصیص داده نمی‌شوند یا در مسیر اجرای پروژه‌ها به هدر می‌روند. این مسئله باعث شده که مردم اعتماد خود را به سیاست‌های فرهنگی از دست بدهند
تأثیر منفی رسانه‌های خارجی	تأثیر منفی رسانه‌های خارجی بر فرهنگ محلی یکی از چالش‌های مهم است. بسیاری از سیاست‌های فرهنگی با هدف مقابله با این تأثیرات تدوین می‌شوند، اما به دلیل نبود منابع کافی یا ضعف در اجرا، تأثیر گذاری لازم را ندارند
ضعف مقابله با تأثیرات فرهنگی خارجی	تأثیر منفی رسانه‌های خارجی بر فرهنگ محلی یکی از چالش‌های مهم است. بسیاری از سیاست‌های فرهنگی با هدف مقابله با این تأثیرات تدوین می‌شوند، اما به دلیل نبود منابع کافی یا ضعف در اجرا، تأثیر گذاری لازم را ندارند
نبود هماهنگی میان نهادها	نبود هماهنگی میان نهادهای دولتی و غیردولتی یکی از چالش‌های اساسی است. بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی به صورت مستقل فعالیت می‌کنند و ارتباطی با دولت ندارند. این وضعیت باعث شده که سیاست‌ها پراکنده و غیرمنسجم اجرا شوند و اهداف فرهنگی محقق نشوند
پراکندگی در اجرای سیاست‌ها	نبود هماهنگی میان نهادهای دولتی و غیردولتی یکی از چالش‌های اساسی است. بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی به صورت مستقل فعالیت می‌کنند و ارتباطی با دولت ندارند. این وضعیت باعث شده که سیاست‌ها پراکنده و غیرمنسجم اجرا شوند و اهداف فرهنگی محقق نشوند

بررسی و ایجاد شبکه‌های مضامین

در مرحله نخست مضامین اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها با رویکرد روش تحقیق کیفی (تحلیل مضمون) با توجه به اصول تحقیق، دسته‌بندی شده است. بر اساس گام‌های روش تحلیل مضمون، برای تحلیل داده، متن مصاحبه‌ها چندین بار به دقت مطالعه و سپس کدگذاری شد. ابتدا جهت تشکیل چارچوب اولیه شاخص‌هایی که در خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق مؤثر بود، از درون مصاحبه‌هایی با احصا شد، سپس داده‌های به دست آمده به صورت سطر به سطر جهت استخراج مفاهیم اولیه کدگذاری شدند. تعداد زیادی کد به دست آمد که از میان کدهای اولیه، با مطالعه رفت و برگشتی میان داده‌ها، مفاهیم مشترک و مشابه از نظر معنایی ترکیب شدند، پس از آن سعی شد این عوامل طبقه‌بندی شوند، پس از اینکه مفهوم‌سازی اولیه کامل و عملیات کدگذاری انجام شد، نوبت به دسته‌بندی یا

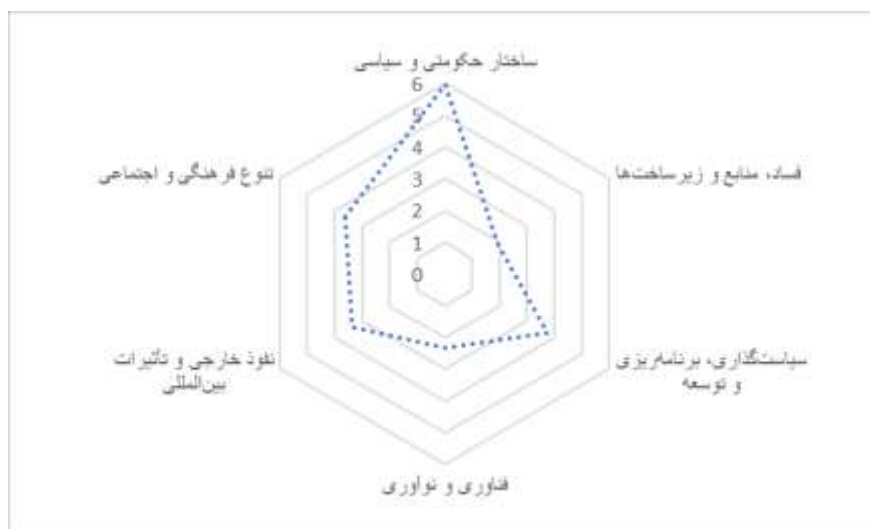
جایگذاری شاخص‌ها در ابعاد رسید. در ادامه زمانی که همه داده‌ها کدگذاری شدند مضمون‌ها شکل گرفت و پس از بازبینی و تعریف آن‌ها، نتایج در قالب مضمون‌های پایه، سازمان دهنده و فراگیر دسته‌بندی گردید. بدین ترتیب که پس از کدگذاری اولیه مصاحبه‌ها ۱۲۵ کد اولیه شناسایی گردید که پس از حذف مفاهیم تکراری و هم مفهوم، مفاهیم اولیه به ۹۵ مفهوم پایه تعدیل گردید. با نظر پژوهشگر و ۴ نفر دکتری مدیریت مضامین به ۹۵ مضمون پایه و ۱۵ مضمون سازمان دهنده و ۶ مضمون فراگیر (ابعاد) مطابق شکل ۱ دسته‌بندی گردید.

شکل ۱: تحلیل مضمون مولفه های پژوهش

آزمون فریدمن مولفه های اصلی

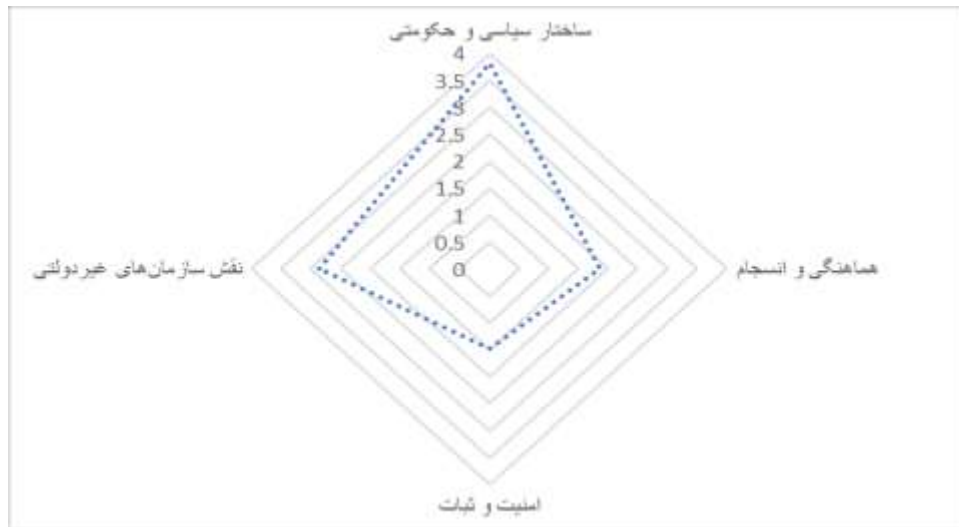
آزمون فریدمن برای بررسی و اولویت بندی مولفه های اصلی شناسایی شده که در این تحقیق مدنظر بوده اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می باشند. در نتیجه میزان تاثیر مولفه های اصلی یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه " ساختار حکومتی و سیاسی " در بالاترین سطح و شاخص " فساد، منابع و زیرساختها " در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند که شکل (۲) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می کند.

شکل ۲: نمودار راداری مربوط به مولفه های اصلی

آزمون فریدمن عوامل ساختار حکومتی و سیاسی

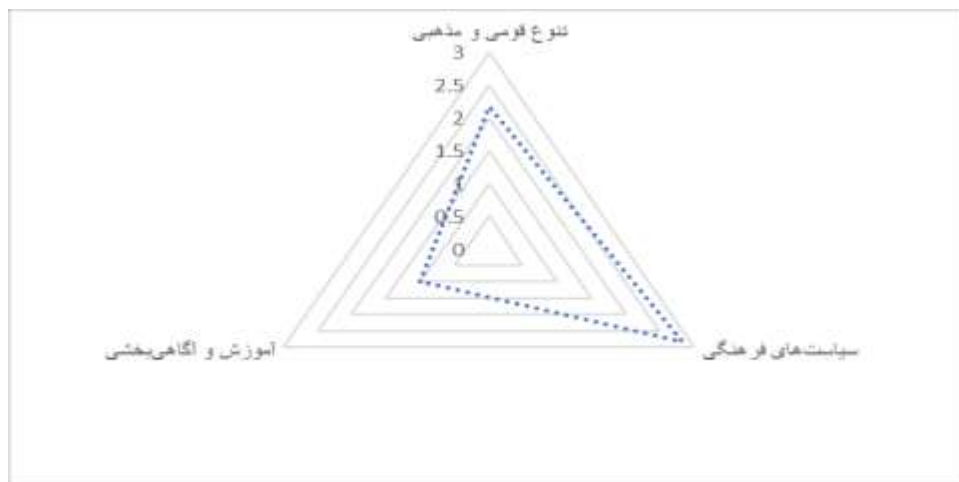
آزمون فریدمن برای بررسی و اولویت بندی عوامل ساختار حکومتی و سیاسی که در این تحقیق مدنظر بوده اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می باشند. در نتیجه میزان تاثیر عوامل ساختار حکومتی و سیاسی یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه " ساختار سیاسی و حکومتی " در بالاترین سطح و شاخص " امنیت و ثبات " در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند که شکل (۴) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می کند.

شکل ۳: نمودار راداری مربوط به عوامل ساختار حکومتی و سیاسی

آزمون فریدمن عوامل تنوع فرهنگی و اجتماعی

آزمون فریدمن برای بررسی و اولویت‌بندی عوامل تنوع فرهنگی و اجتماعی که در این تحقیق مدنظر بوده‌اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص‌ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می‌باشند. در نتیجه میزان تاثیر عوامل تنوع فرهنگی و اجتماعی یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "سیاست‌های فرهنگی" در بالاترین سطح و شاخص "آموزش و آگاهی‌بخشی" در پایین‌ترین سطح ارزیابی شده‌اند که شکل (۴) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می‌کند.

شکل ۴: نمودار راداری مربوط به آزمون فریدمن عوامل تنوع فرهنگی و اجتماعی

آزمون فریدمن عوامل نفوذ خارجی و تأثیرات بین‌المللی

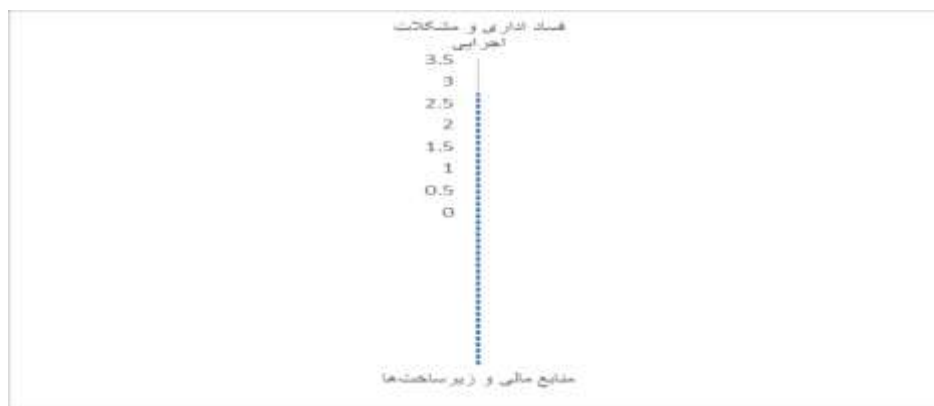
آزمون فریدمن برای بررسی و اولویت‌بندی عوامل نفوذ خارجی و تأثیرات بین‌المللی که در این تحقیق مدنظر بوده‌اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص‌ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می‌باشند. در نتیجه میزان تأثیر عوامل نفوذ خارجی و تأثیرات بین‌المللی یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "تأثیرات خارجی و رسانه‌ها" در بالاترین سطح و شاخص "نفوذ خارجی و احزاب سیاسی" در پایین‌ترین سطح ارزیابی شده‌اند که شکل (۶) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می‌کند.

شکل ۵: نمودار راداری مربوط به آزمون فریدمن عوامل نفوذ خارجی و تأثیرات بین‌المللی

آزمون فریدمن عوامل فساد، منابع و زیرساخت‌ها

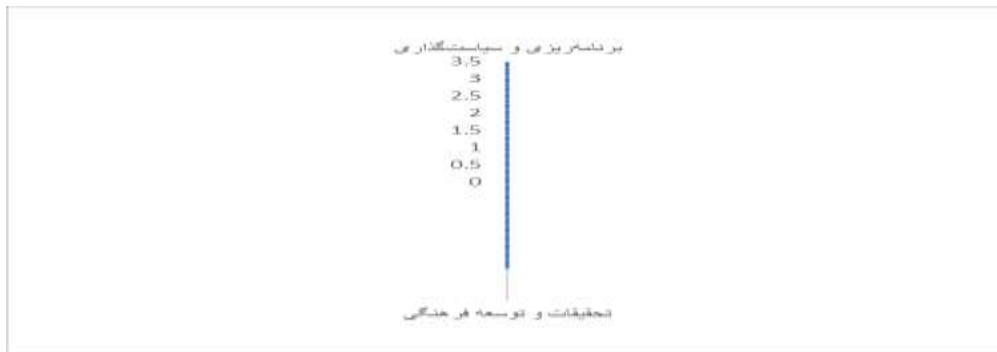
آزمون فریدمن برای بررسی و اولویت‌بندی عوامل فساد، منابع و زیرساخت‌ها که در این تحقیق مدنظر بوده‌اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص‌ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می‌باشند. در نتیجه میزان تأثیر عوامل فساد، منابع و زیرساخت‌ها یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "منابع مالی و زیرساخت‌ها" در بالاترین سطح و شاخص "فساد اداری و مشکلات اجرایی" در پایین‌ترین سطح ارزیابی شده‌اند که شکل (۷) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می‌کند.

شکل ۶: نمودار راداری مربوط به آزمون فریدمن عوامل فساد، منابع و زیرساخت‌ها

آزمون فریدمن عوامل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و توسعه

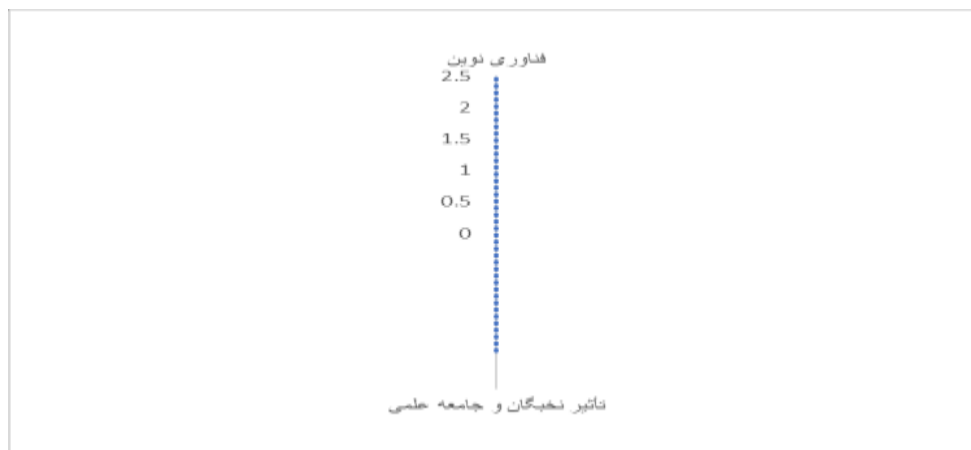
آزمون فریدمن برای بررسی اولویت‌بندی عوامل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و توسعه که در این تحقیق مدنظر بوده‌اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص‌ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می‌باشند. در نتیجه میزان تاثیر عوامل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و توسعه یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه " برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری" در بالاترین سطح و شاخص " تحقیقات و توسعه فرهنگی" در پایین‌ترین سطح ارزیابی شده‌اند که شکل (۸) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می‌کند.

شکل ۷: نمودار راداری مربوط به آزمون فریدمن عوامل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و توسعه

آزمون فریدمن عوامل فناوری و نوآوری

آزمون فریدمن برای بررسی اولویت‌بندی عوامل فناوری و نوآوری که در این تحقیق مدنظر بوده‌اند؛ مقدار سطح معناداری آزمون فریدمن برای بررسی شاخص‌ها کمتر از مقدار سطح معناداری $\alpha=0/05$ می‌باشند. در نتیجه میزان تاثیر عوامل فناوری و نوآوری یکسان نبوده است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه " فناوری نوین" در بالاترین سطح و شاخص " تاثیر نخبگان و جامعه علمی" در پایین‌ترین سطح ارزیابی شده‌اند که شکل (۹) به صورت شهودی این نتیجه را تایید می‌کند.

شکل ۸: نمودار راداری مربوط به آزمون فریدمن عوامل فناوری و نوآوری

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه، شناسایی و اولویت بندی مولفه های سیاسی خط مشی گذاری فرهنگی در کشور عراق است که به روش آمیخته انجام شده است. بر مبنای نتایج عوامل سیاسی مؤثر بر خط مشی گذاری فرهنگی کشور شامل: ساختار حکومتی و سیاسی، نفوذ خارجی و تأثیرات بین المللی و سیاست گذاری، برنامه ریزی و توسعه می باشد.

در تبیین این سوال می توان گفت که عوامل سیاسی مؤثر بر خط مشی گذاری فرهنگی کشور عراق را می توان در سه محور اصلی شامل ساختار حکومتی و سیاسی، نفوذ خارجی و تأثیرات بین المللی و سیاست گذاری، برنامه ریزی و توسعه بررسی کرد. در وهله نخست، ساختار حکومتی و سیاسی عراق که بر پایه یک نظام پارلمانی فدرال استوار است، نقش تعیین کننده ای در شکل دهی به سیاست های فرهنگی دارد. وجود تنوع قومی و مذهبی گسترده در عراق باعث شده تا تصمیم گیری های فرهنگی نیازمند هماهنگی میان نهادهای مختلف دولتی، احزاب سیاسی و گروه های اجتماعی باشد. از سوی دیگر، ثبات سیاسی و امنیت داخلی از جمله عواملی هستند که به طور مستقیم بر روند سیاست گذاری های فرهنگی تأثیر می گذارند، زیرا بی ثباتی می تواند مانعی جدی برای اجرای سیاست های فرهنگی مؤثر باشد. در بعد دوم، نفوذ خارجی و تأثیرات بین المللی از جمله عوامل کلیدی در جهت دهی به خط مشی های فرهنگی عراق به شمار می رود. عراق به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی حساس خود در خاورمیانه، همواره در معرض تأثیر گذاری قدرت های منطقه ای و جهانی بوده است. دخالت های سیاسی و فرهنگی کشورهای خارجی، حضور رسانه های بین المللی و همچنین نفوذ ایدئولوژیک از طریق سازمان های خارجی می تواند روند تصمیم گیری های فرهنگی داخلی را تحت تأثیر قرار دهند. این نفوذها گاه می توانند به ایجاد چالش هایی در حفظ هویت فرهنگی ملی منجر شوند و سیاست گذاران را وادار به اتخاذ راهبردهایی برای مقابله یا هم راستایی با این تأثیرات کنند. در نهایت، سیاست گذاری، برنامه ریزی و توسعه از دیگر عوامل سیاسی مهم در تعیین خط مشی های فرهنگی عراق است. تدوین سیاست های فرهنگی کارآمد نیازمند وجود یک چارچوب برنامه ریزی دقیق است که به توسعه فرهنگی، تحقیق و نوآوری توجه ویژه داشته باشد. سیاست گذاران باید بر اساس نیازهای جامعه، برنامه هایی را طراحی کنند که بتوانند ضمن حفظ ارزش های بومی و ملی، به ارتقای سطح فرهنگی در ابعاد مختلف کمک کنند. در این مسیر، نقش نخبگان فکری و علمی، نهادهای فرهنگی و آموزشی، و همچنین نهادهای مدنی در پیشبرد اهداف فرهنگی و توسعه پایدار فرهنگی بسیار حائز اهمیت است.

بر اساس نتایج مولفه های خط و مشی گذاری فرهنگی بر اساس مولفه های سیاسی کشور عراق بر حسب اولویت عبارتند از: در بعد کلی دیدگاه خبرگان مولفه "ساختار حکومتی و سیاسی" در بالاترین سطح و شاخص "فساد، منابع و زیرساخت ها" در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. همچنین نتایج بعد عوامل ساختار حکومتی و سیاسی نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "ساختار سیاسی و حکومتی" در بالاترین سطح و شاخص "امنیت و ثبات" در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. همچنین نتایج بعد عوامل تنوع فرهنگی و اجتماعی نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "سیاست های فرهنگی" در بالاترین سطح و شاخص "آموزش و آگاهی بخشی" در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. همچنین نتایج بعد عوامل نفوذ خارجی و تأثیرات بین المللی نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "تأثیرات خارجی و رسانه ها" در بالاترین سطح و شاخص "نفوذ خارجی و احزاب سیاسی" در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. نتایج بعد عوامل فساد، منابع و زیرساخت ها نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "منابع مالی و زیرساخت ها" در بالاترین سطح و شاخص "فساد اداری و مشکلات اجرایی" در پایین ترین سطح ارزیابی شده اند. نتایج بعد عوامل سیاست گذاری، برنامه ریزی و توسعه نشان می دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "برنامه ریزی و سیاست گذاری" در بالاترین سطح و شاخص "تحقیقات و توسعه فرهنگی" در پایین ترین

سطح ارزیابی شده‌اند. نتایج بعد عوامل فناوری و نوآوری نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان مولفه "فناوری نوین" در بالاترین سطح و شاخص "تأثیر نخبگان و جامعه علمی" در پایین‌ترین سطح ارزیابی شده‌اند.

نتایج ارزیابی خبرگان نشان می‌دهد که در تحلیل ابعاد مختلف خط مشی‌گذاری فرهنگی کشور عراق، مولفه "ساختار حکومتی و سیاسی" در بالاترین سطح اهمیت قرار دارد، در حالی که شاخص "فساد، منابع و زیرساخت‌ها" کمترین سطح ارزیابی را به خود اختصاص داده است. این امر نشان‌دهنده نقش حیاتی و تأثیرگذار ساختار سیاسی در تعیین جهت‌گیری‌های فرهنگی و ضرورت وجود یک نظام حکمرانی قوی و کارآمد برای پیشبرد اهداف فرهنگی است. در این راستا، خبرگان بر این باورند که "ساختار سیاسی و حکومتی" دارای بیشترین تأثیر است، در حالی که ضعف در "امنیت و ثبات" می‌تواند چالش‌هایی جدی در فرآیند سیاست‌گذاری فرهنگی ایجاد کند. این موضوع تأکیدی بر این نکته است که بدون ثبات سیاسی و امنیت داخلی، حتی قوی‌ترین سیاست‌های فرهنگی نیز با موانع جدی در اجرا مواجه خواهند شد. از سوی دیگر، در سایر ابعاد نیز تفاوت‌های معناداری در ارزیابی شاخص‌ها مشاهده می‌شود. در بعد تنوع فرهنگی و اجتماعی، "سیاست‌های فرهنگی" به عنوان مؤلفه‌ای کلیدی شناخته شده، در حالی که "آموزش و آگاهی‌بخشی" در پایین‌ترین سطح قرار دارد، که نشان‌دهنده چالش در انتقال مؤثر ارزش‌های فرهنگی به جامعه است. همچنین در بعد نفوذ خارجی و تأثیرات بین‌المللی، تأکید بر "تأثیرات خارجی و رسانه‌ها" نشان می‌دهد که رسانه‌های بین‌المللی نقش بسزایی در شکل‌دهی به فرهنگ عمومی دارند، در حالی که "نفوذ خارجی و احزاب سیاسی" اهمیت کمتری پیدا کرده است. این روند در سایر ابعاد نیز تکرار می‌شود، به طوری که در حوزه فساد و زیرساخت‌ها، تمرکز بر "منابع مالی و زیرساخت‌ها" بوده و "فساد اداری" کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در نهایت، در حوزه فناوری و نوآوری، اهمیت بالای "فناوری نوین" در برابر نقش محدودتر "تأثیر نخبگان و جامعه علمی" نشان می‌دهد که تحولات تکنولوژیک بیش از پژوهش‌های علمی در فرآیند سیاست‌گذاری فرهنگی تأثیرگذار تلقی می‌شوند. این نتایج نشان‌دهنده نیاز به بازنگری در سیاست‌ها به منظور تقویت شاخص‌های کمتر مورد توجه است.

با توجه به عوامل شناسایی شده پیشنهاد می‌شود که:

- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فرهنگی مانند کتابخانه‌ها، مراکز هنری، موزه‌ها، و فضاهای عمومی برای ارتقای دسترسی همگانی به فعالیت‌های فرهنگی.
- طراحی و اجرای سیاست‌های فرهنگی بر اساس داده‌ها و پژوهش‌های علمی، با توجه به تجربیات موفق داخلی و بین‌المللی در حوزه توسعه فرهنگی.
- ایجاد بسترهای حمایتی برای مشارکت نخبگان، دانشگاهیان و پژوهشگران در فرآیند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی، به ویژه در زمینه تولید دانش بومی و توسعه فناوری‌های فرهنگی.
- بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای نوین ارتباطی برای ترویج ارزش‌های فرهنگی، حفظ میراث فرهنگی و تعامل بیشتر با نسل جوان.
- تقویت دیپلماسی فرهنگی از طریق برگزاری رویدادهای بین‌المللی، تبادل فرهنگی با سایر کشورها، و بهره‌گیری از ظرفیت‌های فرهنگی برای بهبود تصویر بین‌المللی عراق.

با توجه به مبانی نظری و نتایج موجود موضوعات زیر برای پژوهش‌های بعدی پیشنهاد می‌گردد:

- این پژوهش در شهرهای مشابه انجام گیرد و مقایسه شود.

-از روش‌های نمونه‌گیری دیگر و ابزار جمع‌آوری پژوهش به‌جز مصاحبه استفاده گردد.
-مؤلفه‌های شناسایی شده در این پژوهش، در پژوهش دیگری به‌صورت کمی به روش معادلات ساختاری بررسی شود.

منابع

- دانایی فرد، حسن (۱۳۹۸). چالش‌های مدیریت دولتی در ایران. (چاپ سوم). تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
سیاه‌منصوری، سیدعلی و مختاریان پور، مجید و اشتریان، کیومرث، ۱۴۰۱، الگوی طراحی خط‌مشی‌های فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، سومین کنفرانس بین‌المللی چالش‌ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع، مدیریت و حسابداری، چابهار.
صادقی ح. (۱۴۰۱). بررسی تاثیر فرهنگ بر خط‌مشی‌گذاری عمومی در ایران. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۶(۲۰)، ۲۱۰۲-۲۱۱۲.
صافی اصفهانی، محمد وحید و عطاردی، محمدرضا و نصراللهی، محمدصادق، ۱۴۰۱، الگوی تعیین مسائل در فرآیند خط‌مشی‌گذاری سازمان‌های فرهنگی بخش عمومی مطالعه موردی: سازمان فرهنگی، اجتماعی، ورزشی شهرداری اصفهان.
رنجبرمتعلق، فرانک، واعظی، رضا، ضیایی، محمود، و حسین پور، داوود. (۱۴۰۰). دستورگذاری مسائل گردشگری در فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی ایران. مطالعات مدیریت گردشگری (مطالعات جهانگردی)، ۱۶(۵۵)، ۴۰-۱۱.
گرچی پور، حسین، خاشعی، وحید، اسلامبولچی، علیرضا. اصغری صارم، علی. (۱۳۹۸). الگوی ارزشیابی فرآیند خط‌مشی‌گذاری فرهنگی با رویکرد مطالعه کیفی اسناد فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. مدیریت دولتی، ۱۱(۱)، ۴۷-۷۲.
مهری، کریم، و صمدزاده، سینا. (۱۴۰۰). نقدی بر کتاب فرآیند خط‌مشی‌گذاری عمومی. پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۲۱(۳)، ۳۸۵-۳۹۹.
Çetrez, Ö. A., DeMarinis, V., Sundvall, M., Fernandez-Gonzalez, M., Borisova, L., Titelman, D. (2021). A public mental health study among Iraqi refugees in Sweden: Social determinants, resilience, gender, and cultural context. *Frontiers in sociology*, 6, 551105.
Dent, E. (2020). US Policy and the Resurgence of ISIS in Iraq and Syria. Middle Eastern Institute.
Khando, K., Gao, S., Islam, S. M., Salman, A. (2021). Enhancing employees information security awareness in private and public organisations: A systematic literature review. *Computers & security*, 106, 102267.
Leong, C., Howlett, M. (2022). Policy learning, policy failure, and the mitigation of policy risks: Re-thinking the lessons of policy success and failure. *Administration & Society*, 54(7), 1379-1401.
Sabir, R. A. (2022). The effect of cultural values on the policy of income smoothing Applied Research on Sample in Kurdistan region Industrial Companies. *Academic Journal of Nawroz University*, 11(2), 10-22.
Tang, C., Xue, Y., Wu, H., Irfan, M., Hao, Y. (2022). How does telecommunications infrastructure affect eco-efficiency? Evidence from a quasi-natural experiment in China. *Technology in Society*, 69, 101963.
Trein, P., Meyer, I., Maggetti, M. (2019). The integration and coordination of public policies: A systematic comparative review. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 21(4), 332-349.
Wilkesmann, U. (2018). Industry 4.0—organizing routines or innovations?. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 48(2), 238-254.